

tukaj na južnem oddelku močan jug, na severnem oddelku pa oster sever.

Če si mislimo kroge naše slike tako silno raztegnjene, da obsegajo cele dežele, tedaj nam kažejo pušice, kako različni vetrovi zadevajo ob istem času oddaljene pokrajine. Po okolici iste depresije veje veter spredaj in zadaj, zgoraj in spodaj — seveda ga tudi vmes ne manjka.

Če viharji spremljajo hitro pomikajočo se depresijo, imenujemo jo tudi „ciklono“, posebno če si ne mislimo le pomikanja proti vshodu, temveč tudi na okrog okoli zračne doline. (Temu nasproti dajemo zračni višini tudi ime: „anticiklona“, ako se kažejo pri njej podobni pojavi.)

Depresija nosi ob svojem pomikanju nad deželami s svojimi izpremenljivimi vetrovi slabo vreme. Temu nasproti pa je zračna višina lepo vreme.

Vzrokov, zakaj depresija prinese slabo, izpremenljivo vreme, je več. Glavni vzroki so: vetrovi so tukaj močnejši nego v zračni višini in se izpreminjajo hitreje; slabemu vremenu so vzrok tudi podružne depresije, ki gredó prvi za petami ali se po njenih

robeh izraščajo iz nje kakor gobe iz gnilega drevesa.

Depresiji nasproti so zračne višine bolj mirnega značaja; rade se držé dalje časa istega kraja, po njihovem okrožju veje večinoma slabejši, pa stanovitnejši vetrovi. Vse to skupaj provzročuje lepo vreme.

Ne da bi preveč mudili in trudili prizanesljivega čitatelja z neugodnim in mučnim dokazovanjem, smo po slikah izkušali dopovedati samo tiste važne razmere, katere utegne opazovati med izpreminjevanjem vremena vsakateri marljivi bralec.

S tako, morebiti preplitvo vedo oboroženi hočemo poskusiti dopovedati, kako se izpreminja vreme, in kdaj je pričakovati lepega, kdaj slabega vremena. Temelj ali podnožje naslednjega dokazovanja je marljivo preiskana zveza med vetrovi, meglami in med vremenom.

Na pomoč si vzamemo dve drugi podobi, kateri nam predočujeta vetrove, veječe po našem obzorju tedaj, ko se izpreminja vreme, in ko se pripravlja sedaj k lepemu, sedaj k slabemu vremenu.

(Konec.)

Ženitovanjske šege bosanskih mohamedancev.

(Spisal B. Flegerič.)

Kar je l. 1878. avstrijska vojska zasedla Bosno in Hercegovino in ti lepi deželi z orožjem pridobila naši državi, imajo Slovenci priliko prihajati v dotiko z ondašnjimi prebivalci. Zato hočem slovenske čitatelje nekoliko seznaniti z ženitvanjskimi šegami bosanskih mohamedancev.

Vsi narodi vesoljnega sveta, kateri se štejejo med omikance, imajo pri ženitvah posebne šege in navade, katere so večinoma zanimive. Pa kako tudi ne bi bile, saj je ženitev čin, od katerega je odvisno celo naslednje življenje dveh oseb; ženitve se torej obhajajo slovesno, a posebej slovesne so ženitve pri mohamedancih v Bosni.

Kakor je znano, dozorevajo deklice v južnih krajih mnogo hitreje nego pri nas; radi tega začnejo roditelji mohamedanskih deklic, ko so dopolnile dvanajsto leto, že resno misliti na njih možitev, in to najbolj zbok tega, da se iznebijo jednega uda v družini in jim hčerka ni več na skrbi. Tamkaj namreč navadno deklica ne dela kakor pri nas in drugih naobraženih narodih, da bi se z delom svojih rok sama živila ali vsaj nekoliko žnjim pomagala svojim roditeljem. A še drug vzrok je, da stariši radi oddadó hčere prvemu snubcu. Mohamedanci jako gledajo na to, da je ženska, katero hočejo vzeti, na dobrem glaslu. Ker pa de-

klet ravno tako kakor žen ne sme noben moški videti, zato se le težko najde kak snubec.

Za ženitev skrbita ali roditelja sama ali rabita v ta namen kako sorodnico, katera ima nalogo, poiskati deklici prikladnega moža. Deklica ni nikakor izbirčna, saj nima za izbiranje zaročnika nikake volje. Kakó bi jo tudi imela, saj ni nikoli videla v lice tujeja možkega. Možitev je pri mohamedancih verski obred. Ne pripeti se lahko, da bi se mladenič in deklica dogovorila sama in se zaročila.

Pri bosanskih mohamedancih je troje načinov ženitve, t. j. zaroke in poroke.

Prvi in najstarejši način zaroke, kateri je pa sedaj čim dalje redkejši in je še samó pri največjih siromakih navaden, je zaroka s „strelom“. Ta način je v tem, da deklica pozna dotičnega mladeniča, da je ž njim nekaterikrat skoz luknjo na ograji skrivaj govorila, in da se oba odločita, naj mladenič nekega dne po njo pride, jo „uropa“ in odvede v svojo hišo. Mladenič, kateri to namerja, odkrije svoj namen nekim dobrim prijateljem in gre potem k hodži (turškemu „duhovniku“, kateremu javi, da bo nekega dne okoli desete ure v jutro svojo izvoljenko uropal in „ustrelil“. Hodža si to zapomni, ali o tem do določenega dne trdno molči.

Ko ta dan pride, vsede se mladenič na konja ter jaše z nabitim samokresom pred hišo svoje izvoljenke, kjer ga deklica v kopreno zavita čaka; vzdigne jo k sebi na konja in odjezdi skokoma. Ko je kakih 100—200 korakov od hiše njenih starišev oddaljen, potegne izza pasa samokres, ustrelji v zrak in na to tudi njegovi na raznih krajih v mestu ali selu stoječi zvesti prijatelji ustrelijo. Strelji dadó vsemu mestu na znanje, da je bila nekje uropana deklica. Sedaj ima hodža najvažnejšo nalogo, katera je v tem, da po slugi to, kar se je pripetilo, javi dekličinim starišem.

Sedaj odvede mladenič mladenko v stanovanje, katero je za njo pripravljeno, jo pusti v njem samo in gre v svojo sobo, kjer se njegovi dobri prijatelji po redu zbirajo.

Ko se razvé, kaj je hči storila, hiti k nevesti vsa rodbina ženskega spola. Akotudi ta ženitev roditeljema ne bi bila po volji, ne bi sedaj nič koristilo nikako ugovarjanje; za deklico bi bila sila velika sramota, ako bi jo vzeli roditelji zopet v svojo hišo, in mladenič bi imel polno pravo to preprečiti. Ker bi se za tako deklico, pri kateri se je že „streljalo“ in katera je z moškim zapustila hišo svojih roditeljev, sila težko našel nov zaročenec, je to večinoma pri vseh enakih slučajih vzrok, da so roditelji zadovoljni z ropom. Sčasoma je bivališče nevestino polno ženskih, in sedaj je njihov prvi posel, da deklico dobro umijejo in potem oblečejo v belino. Dobi bele šlebedre, beli „salvar“ (hlače), bele „čorašs“ (kratke vezene nogavice) in belo „ičermo“ (jopič). Tako v belino oblečeno odvedó v kateri koli kot v sobi, kjer mora povedati na pamet dolgo zahvalno molitev. Vsi gostje ženskega spola, katerih je mnogo, umijejo si ta čas noge in tudi molijo; potem se poslové od deklice, in sicer tem načinom, da vsaka žena, katera kani oditi, na preprogi molcé sedeči deklici položi na čelo roko in polglasno moli kratko molitev.

Dve ženi ostaneta dva dni pri deklici. Ta dva dneva ne prestopi ženin hišnega praga svoje bodoče soproge, temveč ostane vedno s svojimi prijatelji v stranski sobi praznično oblečeni in dá vsakemu na novo prišedšemu gostu polno čašo sladkorjeve vode. Zaročenka ima preživeti sedem težavnih dnij. Vsak dan dobi samo enkrat jesti in sicer ko se že bliža večer, a celi dan ne sme dobiti kapljice vode. Petkrat na dan mora se jako kopati in petkrat moli na dan pobožno svojo molitev.

Na sedmi dan potem se snidejo žene zopet; vsaka vrže, ko vstopi, tej mučenici po jeden poljub, seveda tudi molijo in jo kopljejo, glasno pojoč. Sedaj ji oblečejo mesto beline praznično obleko, in sicer mesto „salvara“ „dimije“ (zelo široke hlače), nanje lepo srajco, lasjé se ji spredaj in zadaj ostrizejo in ji pokrijejo glavo z zlato prevezenim fezom, na tem fezu je „peskir“ (robec), katerega kitijo zlati.

Potem se vrže deklica na obraz in ostane več ur v tem položaju: tu stoprav opravlja najsvetejšo molitev. Žene zapuščajo njeno sobo (harem) in sicer ide druga za drugo, da jih nevesta niti ne zapazi. Ko ni nobene več pri njej, vstopi mož v harem, vzdigne jo, in s tem je njegova žena.

Drugi način ženitve je dosti bolj prost. Sorodnica kake za možitev dorastle deklice poišče mladeniča, kateri ji je všeč, ali kaka sorodnica mladega moža poišče lepo deklico. V prvem slučaju dá sorodnica k sebi poklicati mladeniča, pokrije si obraz z gosto kopreno in mu odkrije svoj namen. Pove mu, čegavo hčer je zanj izbrala, našteje mu njene dobre lastnosti, naglašuje posebej to, kako je lepega vedenja, govori tudi marsikaj o doti, o rodbini, o veselju zakonskega življenja, in ako to vse nič ne koristi, o veri, katera priporočuje rane zakone, dokler ne omehča mladeničevega srca in ga ne pridobi za svojo namero.

Ko se je popolnoma prepričala, da mladenič resno misli ženiti se, oznani to dekličinim starišem, in potem odločijo dan, kadar je mladeniču dovoljeno videti deklico brez koprene. Kdor je imel že priliko videti, kako se turška žena ali turška deklica na ulici ali na kakem drugem mestu vêde pred tujimi moškimi, kako si zavijo telo v neokusno obleko, da je videti kakor gibljiv kol, in da je, ako gre mimo njega, ne spozna niti njen lastni sin, kdor je imel priliko videti, kako možje spoštujejo te navade, ta pač presodi, da je to dovoljeno mladeniču le iz jako važnega vzroka. Za srbskoturškega boja pred nekoliko leti so živeli Turki z ondi stanujočimi kristijani v neprijateljskih razmerah, in zbok tega ni se po noči nikdo smel na ulici prikazati; vsakogar so namreč zaprli, kogar je straža zasačila. Takrat je imela vsaka turška žena na svetilki mali zvončič, in straže se jim niso bližale, temveč so se jih ogibale, ako so jih slišale zvoniti. Se ve da so bili vojaki sami Turki.

Ako se je mladenič odločil, da pride deklico gledat, tedaj je zaročba v vseh slučajih skoro gotova; ali za ogleda se on le

takrat odloči, ako mu je deklico priporočila taka žena, kateri sme verjeti.

Ogledi se godé tako-le: Mladenič stopi v „selamik“ (sobo za moške) dekličinih starišev, kjer se kratki čas pogovarja z njenim očetom. Deklica pride brez koprene z zlati okoli vratu in ponudi mladeniču kupico kave, katero je sama skuhala; mladenič vzame kupico iz njenih rok, pije po malem kavo, a deklica stoji pred njim nepremakljivo čakajoč na prazno kupico. Ko ji to mladenič vrne prazno, izpregovori navadne besede: „Allah razi oksun guzel kirzoglan kiz“ (Bog plati, lepa deklica!) in potem deklica zopet odide, kakor je prišla.

Ako je mladeniču deklica všeč, dá on drugi dan njenemu očetu prstan, kateri nosi njegovo ime, in od tistega trenutka, kadar dekličin oče prejme od mladeniča prstan, je on ženin (gjuvegi). Za osem ali deset dnij po ogledih je navadno ženitovanje. Ženitvanjski dan imenuje se „düjün.“ Tega dne se snide mnogo gostov obojnega spola, ali ne veselé se vkup, kakor je pri nas navada, temveč so ločeni; moški so navadno spodaj, a ženske v prvem nadstropju. Jé in pije se ob takih prilikah, da se vse potroši, kar premorejo pri hiši jedi in pijače. Ko je gostija končana, pustijo gostje poročenca sama, katera se od tistega večera, ko je prišel ženin v ogleda, ne smeta videti. Za gospodarstvo potrebne reči prinesó zaročencema sorodniki in dobri prijatelji, posebej potrebno kuhinjsko posodo prinesó gostje s seboj. Pri imovitejših mohamedancih se včasih gosté po teden dnij in še dalje časa; pri takih ženitvah svira večkrat turška vojaška godba in to neprenehoma od ranega jutra do pozne večera.

Tretji način zaroke se godi skoro čisto takó, kakor smo opisali drugi način: posebnost je le ta, da sta ženin in nevesta izmed višjih uradnikov in jako imovitih bejev. Ako namreč vidi družina, da ji je za sijaj slave in bogastva potrebna druga družina, katera živi še v večjem dostojanstvu, tedaj sklenejo stariši dosmrtno zvezo svojih otrok, katerih niti ne vprašajo, imajo-li do zakona voljo ali ne. Mladenič pošlje na ukaz

svojega očeta deklici, o kateri še ni dotlej slišal, da biva na svetu, zaročni prstan; gostuje se z velikim šumom in veseljem, a zaročenca se ne smeta videti. Ko odide večina gostov, vodijo ženina in nevesto, vsakega na lastnem vozu, cingljaje z zvončki, v njun „konak“ (stanovanje.)

Konec takih ženitev je pa navadno nepovoljen, ker včasih je nevesta slepa, gluha, ali ima kako drugo napako, s katero ženin

ne more biti zadovoljen. V takih slučajih pošlje ženin drugi dan nevesto nazaj domov, ali jo pa obdrži, ako ga njen oče prosi, seveda tudi skrbi, kako bi se je kmalu iznebil. Mohamedanci umejo dobro prikračevati ženam življenje.

Na take reči ne gledajo več ni ženinovi ni nevestini stariši. Njih otroka sta mož in žena, za drugo jim ni treba več skrbeti.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Maticе Slovenske“ za l. 1897.

Ko poročamo o knjigah Mat. Slov. za lansko leto, moramo najprej izraziti svoje veselje, da nam je Matica podala toliko knjig: sedem — to je najvišje število, do katerega se je povzpela doslej. Pač je to dobro znamenje njene žilavosti, ugodno znamenje za njeno bodočnost. Kakšne so pa knjige, to naj pokažejo naslednje ocene, o katerih želimo, da bi bile pravične, za Matico in naš narod častne, za pisatelje vspodbudne.

Letopis Slovenske Maticе za leto 1897. Uredil Anton Bartel. Založila in izdala Slovenska Matica. V Ljubljani. Natisnila „Narodna Tiskarna“, 1897. Cena 1 gld.

Letošnji 338 strani obsegajoči Letopis je zgodovinske in estetične vsebine. Uredil ga je prof. A. Bartel, kakor že sedem njegovih prednikov. Razprave so večinoma prav zanimive in poučne, posebno ker se ozirajo na slovenske potrebe.

Dr. Franc Kos: „Črtice o naši domovini pred prihodom Slovencev“ (1—38). Ta spis je del obširnih preiskav o naši domovini. V „Izvestjih muz. društva“ za l. 1896. je dr. Kos dokazal, da so se naselili Slovenci po naši sedanji domovini še-le proti koncu šestega veka. V tem spisu pa popisuje naše ozemlje v rimski dobi, torej predno so se naselili Slovenci. Najprej kaže meje Panonije, Norika, Istrije in Venecije, potem nas vodi po tedanjih cestah in nam navaja znana mesta in selišča. Svojo temeljito razpravo je opremil z mnogimi dokazi iz raznih pisateljev in spomenikov. Tu in tam navaja razloge, zakaj se ne strinja z drugimi zgodovinarji. Idealni Davorin Trstenjak, kje je ves tvoj trud?

„Ivan Vajkard Turjaški.“ (1615—1677). Spisal Sv. Steklasa (39—112.) Znani življenjepisec naših slavnih bojevnikov proti turškemu nasilstvu nas je preselil letos v drugo pokrajino, namreč na cesarski Dunaj,

in nam slika življenje na dvoru, politične spletke in borbe, tekmujoče ministre in po kardinalski časti hrepenečega Ivana Vajkarda Turjaškega. Le-tá, porojen l. 1615. na žužemberškem gradu, je stopil v državno službo, napredoval naglo, prišel kot cesarjev pooblaščenec v Münster, kjer se je sklepal vestfalski mir l. 1648, postal odgojitelj cesarjevemu sinu Ferdinandu in naposled prvi minister cesarja Leopolda I. Leopoldu je pomagal do cesarske krone, posegal v poljske razmere l. 1657. in sodeloval pri tajnem načrtu, kako si bodeta delila Leopold I. in Ludovik XIV. španske pokrajine. Tu gledamo v žalostni luči resnico, da so vladarji smatrali dežele in narode za pravo svojo lastnino, s katero smejo ravnati po svoji volji. Neutešna želja Turjaškega, da bi postal kardinal, mu je izjalovila vse visoke načrte in mu zagrenila poslednja leta. Pregnan z dvora 10. grudna 1669. je prišel v Ljubljano, odšel l. 1673. v Žužemberk, kjer je umrl l. 1677. Kako je sreča nestalna!

Dr. Janko Pajk: „O jedru tragedije in drame sploh“ (113—146). S to razpravo želi pisatelj „približati slovenskemu občinstvu, posebno pa našim mladim nadepolnim dramatikom nekoliko svojih in tujih estetičnih opazk.“ Ako mu „okolnosti dopusté, utegne jih o drugem času uvesti v znanstveno razmotrivanje celotne estetike.“ Tu govori, kaj uči Aristotel o tragediji, kaj misli Gottschall o drami, kaj piše Schiller o učinkih gledaliških iger, in kakó slika Shakespeare Henrika V. — Navajeni smo slišati semtertje malo čudne nazore tega kritika, a reči moramo, da svojim očem skoro nismo verjeli čitajoči, kako sodi Aristotela. Aristotel mu odkriva „svoj baš nepreblagi značaj“; „mu je bolj opazovavec nego modroslovec“; „visokih, pristnih idej, velikih smotrov zastoj iščeš pri njem“; „Aristotel ni nikoli temeljito in samostojno mislil“ itd.) Glavni nauki te razprave

¹⁾ Tako pisati o največjem umu starega veka je več kakor drzno. — Uredn.